

Onderwerpen

- ▶ De Rotterdamse aanpak van sociaal isolement
- ▶ Het belang van betekenisvolle sociale relaties
- ▶ Communicatieve zelfsturing
- ▶ Sociale kwetsbaarheid
- ▶ Life-events en zingeving
- ▶ Eisen aan professionaliteit

De betekenis van sociale relaties

- ▶ Inbedding in een betekenisvol netwerk leidt tot een hoger niveau van welbevinden
- ▶ Sociale relaties voorzien in een aantal fundamentele 'sociale bestaansvoorwaarden'

Functies van sociale relaties

- ▶ **Identiteit en zelfrespect**
(erkenning/waardering, sociale-rolbepaling en sociale vergelijking)
- ▶ **Sociale integratie**
(identificatie, persoonlijke betrokkenheid, vertrouwelijkheid, vriendschap, referentiekader)
- ▶ **Sociale steun**
(praktisch, emotioneel, gezelschap)

Functies bij ouderen

- ▶ Sociale steun (*meer behoefte aan hulp en ondersteuning*)
- ▶ Sociale integratie (*minder deelname aan sociale en maatschappelijke leven*)
- ▶ Zelfbeeld en zelfrespect (*door verandering in maatschappelijke rollen en vinden van een nieuw evenwicht na ingrijpende levensgebeurtenissen*)

De veranderde sociale omgeving

- ▶ Individualisering
- ▶ Secularisering
- ▶ Emancipatieprocessen, arbeidsparticipatie
- ▶ Vergrijzing
- ▶ Culturele diversiteit
- ▶ Technologische ontwikkelingen
- ▶ Overheidsbeleid: bezuiniging AWBZ/Wmo

Gevolg:

- ▶ Domein sociale relaties is diffuser geworden
- ▶ Rationalisering en verzakelijking publieke relaties
- ▶ Meer nadruk op autonomie en zelfredzaamheid
- ▶ Behoefte aan erkenning als **persoon** in betekenisvolle relaties met anderen
- ▶ Uitdaging of onzekerheid?
- ▶ Belangrijke factor: **sociale competenties**

Persoonlijke factoren

- ▶ Veranderingen in het netwerk door life-events (*positief en negatief*)
- ▶ **Negatieve life-events:** stoppen met werken, verlieservaringen, verhuizing, afnemende gezondheid
- ▶ Naarmate mensen **ouder** worden hebben ze meer kans op eenzaamheid of isolement
- ▶ Belangrijke mediërende factor: **sociale competenties**

Arnold Cornelis(1997)

- ▶ Het gaat om het vermogen tot communicatieve zelfsturing

Communicatieve zelfsturing

- ▶ **Zelfsturing** heeft betrekking op het vermogen van individuele mensen om initiatieven te nemen tot het ontwerpen en realiseren van een situatie die als zingevend wordt ervaren
- ▶ **Communicatie** verwijst naar het gezamenlijk zoeken en ontwerpen van betere mogelijkheden als de bestaande situatie niet voldoet
- ▶ **Communicatieve zelfsturing** is nodig in diverse sociale contexten waarin mensen functioneren

Sociale weerbaarheid

- ▶ Zelfsturende vermogens: het eigen leven vorm en richting (blijven) geven in diverse contexten
- ▶ Actieve copingstrategie
- ▶ Ondersteunend netwerk vasthouden en benutten
- ▶ Een gezonde balans tussen autonomie en verbondenheid met anderen
- ▶ Erkenning en waardering **als persoon**
- ▶ **Groiscenario:** persoonlijke ontwikkeling

Sociale kwetsbaarheid

- ▶ Zelfsturende vermogens ontbreken: verlies van regie over het eigen leven
- ▶ Passieve copingstrategie
- ▶ Ondersteunend netwerk ontbreekt of kan niet worden benut
- ▶ Negatieve gebeurtenissen werken langer door
- ▶ Grondslag voor andere problematiek
- ▶ **Groiscenario stagneert:** geen persoonlijke ontwikkeling meer, risico van afglijden

Eenzaamheid

- ▶ **Het gevoel** dat de aanwezige contacten **niet** aan iemands behoefte voldoen.

Twee dimensies

- ▶ Sociale eenzaamheid: *gemis aan gezelschap*
- ▶ Emotionele eenzaamheid: *gemis aan emotionele steun*

Lesi
Landelijk Rijksinstituut
Sociale Inzettingen

Contactarm

- Iemand heeft slechts enkele **betekenisvolle contacten**; die contacten voldoen wel aan zijn/haar behoefte.

Kwetsbaarheid

- Als iemand wegvalt uit het netwerk
- Als de competenties om nieuwe relaties aan te gaan gering zijn

Lesi
Landelijk Rijksinstituut
Sociale Inzettingen

Sociaal isolement

- Iemand heeft **weinig of geen betekenisvolle contacten** en voelt zich daar **eenzaam** en ongelukkig door.

Twee aspecten

- Objectief: *omvang* van het **netwerk**
- Subjectief: *gevoelens* van **eenzaamheid**

Lesi
Landelijk Rijksinstituut
Sociale Inzettingen

Sociale contacten in Nederland

Bron:
Hortulanus, Machielse & Meeuwesen. *Sociale contacten in Nederland* (2003)

Lesi
Landelijk Rijksinstituut
Sociale Inzettingen

Sociale netwerken van ouderen

Typologie van sociale contacten in Nederland, per leeftijdscategorie, in percentages

Leeftijd	Sociaal weerbaar (54%)	Eenzaam (22%)	Contactarm (8%)	Sociaal geïsoleerd (16%)
18 - 30	67	22	7	4
31 - 40	67	19	8	5
41 - 50	69	21	5	5
51 - 60	62	24	7	7
61 - 70	62	20	11	6
71 - 80	49	23	8	14
81 - 90	38	26	20	20

Bron:
Databestand Sociaal isolement in Nederland; Hortulanus, Machielse & Meeuwesen, niet gepubliceerd.

Lesi
Landelijk Rijksinstituut
Sociale Inzettingen

Sociale relaties tehuusbewoners

- 40% is niet tevreden met de aanwezige sociale contacten
- 27% heeft alleen oppervlakkige contacten
- 13% heeft niemand om mee te praten
- 9% voelt zich geïsoleerd

Bron: De Klerk, 2005 (SCP)

Lesi
Landelijk Rijksinstituut
Sociale Inzettingen

Varianten sociaal isolement	Typen interventies
Eenzaamheid, dreigend isolement	<ul style="list-style-type: none"> Inzet vrijwilliger, match Toeleiding naar groepsaanbod/activiteiten Relatief korte trajecten
Situatueel bepaald isolement, enkelvoudige problematiek	<ul style="list-style-type: none"> Individuele begeleiding door professional Op termijn: inzet vrijwilliger, match Op termijn: toeleiding naar activering
Structureel isolement, complexe problematiek	<ul style="list-style-type: none"> Praktische problemen oplossen Geen inzet vrijwilliger mogelijk Monitoren door professional Langdurige trajecten, niet intensief
Structureel isolement, verweven met psychiatrische of psychogeriatrische problematiek	<ul style="list-style-type: none"> Individuele begeleiding door professional Doorgeleiding naar specialistische hulp Professioneel vangnet Intensieve, langdurige trajecten

Bron: Machielse, A. (december 2010). *Sociaal isolement bij ouderen. Op weg naar een Rotterdamse aanpak.*

Levensvragen

- ▶ Vragen die mensen stellen wanneer het leven anders gaat dan gedacht, verwacht, gepland, berekend (Motto, 2009)

Aanleiding:

- ▶ Positieve levensgebeurtenissen
- ▶ Negatieve levensgebeurtenissen

Thema's bij ouderen

- ▶ Verlieservaringen
- ▶ Veranderende relaties/verlies ervan
- ▶ Eenzaamheid en sociaal isolement
- ▶ Lichamelijke/geestelijke teruggang
- ▶ Het naderende levenseinde
- ▶ Toenemende afhankelijkheid
- ▶ Betekenisvolle dagbesteding
- ▶ Herinneringen/terugblik op het geleefde leven

Eisen aan professionaliteit

- ▶ Persoonlijke aandacht
- ▶ De persoon in de eigen context bezien
- ▶ Inzicht krijgen in geuite vraag en beleefde vraag

Dit vraagt:

- ▶ Relationale competenties (present zijn, luisteren, vertrouwen winnen, empathisch vermogen, niet oordelen, lijden uit kunnen houden)
- ▶ Vakinhoudelijke competenties (vraagverheldering)

Knelpunten

- ▶ Ingang vinden voor een gesprek
- ▶ Aansluiten bij de ander
- ▶ Behoeftte om oplossingen aan te dragen
- ▶ Realistische verwachtingen t.a.v. uitkomsten
- ▶ Tijd en geduld
- ▶ Prestatiedruk vanuit de organisatie

Literatuur

- ▶ Machielse, A. & R. Hortulanus (december 2010). *Sociaal isolement bij ouderen. Op weg naar een Rotterdamse aanpak*. Utrecht: LESI.
- ▶ Machielse, A. (2006). *Onkundig en onaangepast. Een theoretisch perspectief op sociaal isolement*. Utrecht: Van Arkel.
- ▶ Machielse, A. (2003). *Niets doen, niemand kennen. De leefwereld van sociaal geïsoleerden*. Den Haag: Elsevier Overheid.
- ▶ Hortulanus, R., Machielse, A & L. Meeuwesen (2003). *Sociaal isolement. Een studie over sociale contacten in Nederland*. Den Haag: Elsevier Overheid.